

Flebotoms (*Phlebotomus perniciosus* i altres espècies)

Text: © Roger Eritja Mathieu

Fotografies : © Roger Eritja Mathieu

Nom científic
Phlebotomus perniciosus i altres espècies
Ordre
Diptera
Família
Psychodidae
Mida
1 - 4 mm (segons espècies)

Foto 1: Phlebotomus perniciosus, femella

Reconeixement

Fora dels casos en què són molt abundants, normalment l'insecte passa força desapercbut donada la rapidesa de l'acció picadora, la mida reduïda i l'agilitat de vol (*Veure Foto 1*). En alguns casos els afectats poden referir la presència d'un insecte ràpid, petit i blanc que vola a saltirons. En aquest cas, per tant, la discreció del causant en fa difícil la confusió perquè no se'l veu. Les picades han de discriminar-se de les de les puces, especialment sobre cames, perquè tots dos grups poden infligir picades consecutives en línia.

Detecció i seguiment

Pot sospitar-se la presència de Flebotoms quan es refereixin atacs sobre persones d'origen poc evident i els afectats no han vist l'organisme causant, malgrat que les picades són doloroses. De vegades es produeixen picades en ràfega: sèries lineals d'atacs sobre una cama o un braç que corresponen a volades de l'insecte. Aquests fets seran més probables entre maig i octubre, en ambients semiurbans amb presència de jardins, o animals de granja, principalment a les plantes baixes dels edificis. Tanmateix, l'activitat voladora d'aquests insectes sol dirigir-se cap amunt al llarg de les parets, de manera que poden arribar als pisos alts. Per contra, la dispersió horitzontal és baixa perquè són insectes de vol curt i estan molt afectats per les corrents d'aire quan s'allunyen de la protecció de les parets. Per això hi pot haver un problema important en una casa i les veïnes, però no a l'altra banda del carrer. Els mètodes de mostreig més usuals són les trampes adhesives de paper i oli, i les trampes mecàniques amb CO².

Riscos/problemes per a la salut

L'activitat hematofàgica és preferentment exterior, tot i que també penetren als habitatges. Són propis de l'estació càlida, crepusculars i nocturns; l'activitat pot disminuir visiblement quan l'atmosfera no és en calma, ja que el seu tipus de vol és desafavorit pel vent.

Els flebotoms són els vectors de diverses Leishmaniosis, malalties causades per Protozous del gènere *Leishmania*, que a les nostres latituds afecten principalment als gossos i esporàdicament als humans. La malaltia canina és de pronòstic greu i implica un desenllaç fatal si no és tractada. El seu tractament és complex i penós; però pot esperar-se el manteniment de la qualitat de vida de l'animal, si es tracta a temps. Els casos humans són infreqüents a les nostres latituds; en la seva major part s'expressa com un problema dermatològic (el Botó d'Orient) tractable amb remissió total, tot i que també es pot curar espontàniament. En un cert percentatge, però, es pot presentar la Leishmaniosi visceral (també anomenada KalaAzar), que és de pronòstic greu i afecta sobretot persones deprimides immunològicament.

Cicle biològic

Com en altres *Dípters hematòfags*, són les femelles les que piquen, i ho fan per tal de madurar la seva posta. Els punts de cria larvària són ambients semiurbans, granges i jardins. Les larves són detritòfagues i viuen en substrats humits amb matèria orgànica, amb especial preferència pels fems. Això no obstant, exploten també diversos microambients en jardins i balcons, com ara llims d'escorrentia dels testos de plantes, o l'estrat inferior de les gespes ben irrigades. Els ous són dipositats de forma dispersa en anfractuositats d'aquests substrats humits. Poden eclosionar en un temps variable entre 4 i 17 dies, segons l'espècie i el clima, i donen lloc a larves que s'alimenten de residus orgànics del substrat. Es succeeixen en aquesta fase quatre estadis larvaris marcats per les corresponents mudes; finalment, apareix la pupa de la qual emergirà l'adult. Les larves són molt sensibles a la deshidratació, i la durada de tot aquest procés depèn directament de les condicions climàtiques. Així, si la temperatura baixa dels 10 graus centígrades, les larves de quart estadi poden entrar en diapausa i no continuar el seu desenvolupament fins que la temperatura és més favorable, fins l'estació següent. Es coneix que les femelles poden pondre ous que produiran larves que es desenvoluparan completament el mateix any, mentre que d'altres ous sorgiran larves que entraran en diapausa.

Mesures correctores i/o preventives

La retirada de matèria orgànica i posterior neteja exhaustiva pot donar resultats positius. En àmbits domèstics pot intentar-se disminuir la irrigació a les gespes així com detectar els punts amb presència constant d'humitat per tal de dessecar-los periòdicament. En presència de flebotoms es recomana realitzar a l'animal proves diagnòstiques de detecció després del període de bonança, per tal de poder iniciar el tractament el més aviat possible en cas de contagi.

Mesures de control actiu

No és possible des del punt de vista larvicida a causa de la naturalesa del seu hàbitat i l'àmplia dispersió del camp de posta; de fet, és extraordinàriament difícil fins i tot localitzar les larves en el substrat. En casos d'infestacions molt elevades es podrà recórrer a tractaments adulticides volumètrics o bé residuals sobre les parets, però caldrà tenir en compte que es tracta de solucions temporals. Pel que fa a la protecció de la salut canina, pot considerar-se l'aplicació de plaguicides residuals a l'interior del lloc de repòs del gos.

Observacions

Se'n coneix fins a 9 espècies a la Península Ibèrica, essent probablement la més representativa *Phlebotomus perniciosus*.